

**YURAK QON-TOMIR KASALLIKLARI VA PSIXOLOGIK
OMILLAR**

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Tibbiyot fakulteti talabasi

Davlatova Laylo Jo'rabek qizi

E-mail: laylodavlatova933@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tadqiqot yurak-qon tomir kasalliklari (YQTK) bilan og'riqan bemorlar orasida psixologik omillar va kasallik og'irligi o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlashga qaratilgan. Kesimcha tadqiqotda 40–65 yoshdagi 100 nafar bemor ishtirok etdi. Depressiya, stress va xavotir darajalari mos psixodiagnostik vositalar yordamida baholandi, kasallik og'irligi esa klinik parametrlar orqali aniqlangan. Natijalar shuni ko'rsatdiki, depressiya va stress darajasi YQTK og'irligi bilan kuchli ijobiy korrelyatsiyaga ega ($r=0.42$ va $r=0.38$, $p<0.01$), xavotir bilan bog'liqlik biroz pastroq, ammo statistik jihatdan ahamiyatli ($r=0.30$, $p=0.02$). Ushbu tadqiqot natijalari psixologik omillarni baholash va davolash YQTK bemorlarida klinik natijalarni yaxshilashda muhim ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Yurak-qon tomir kasalliklari, Psixologik omillar, Depressiya, Stress, Xavotir, Bemorlar, Kasallik og'irligi

**CARDIOVASCULAR DISEASES AND PSYCHOLOGICAL
FACTORS**

Termiz University of Economics and Service

Faculty of Medicine Student

Davlatova Laylo Jo'rabek qizi

E-mail: laylodavlatova933@gmail.com

Abstract: This study aimed to determine the relationship between psychological factors and the severity of cardiovascular diseases (CVD) in patients.

A cross-sectional study was conducted with 100 patients aged 40–65 years. Levels of depression, stress, and anxiety were assessed using validated psychodiagnostic tools, while disease severity was measured through clinical parameters. The results indicated a strong positive correlation between depression and stress levels and CVD severity ($r=0.42$ and $r=0.38$, $p<0.01$), while the correlation with anxiety was slightly lower but statistically significant ($r=0.30$, $p=0.02$). These findings highlight the importance of evaluating and managing psychological factors to improve clinical outcomes in patients with cardiovascular diseases.

Keywords: *Cardiovascular diseases, Psychological factors, Depression, Stress, Anxiety, Patients, Disease severity*

СЕРДЕЧНО-СОСУДИСТЫЕ ЗАБОЛЕВАНИЯ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ

Термезский университет экономики и сервиса

Факультет медицины, студент

Davlatova Laylo Jo'rabek qizi

E-mail: laylodavlatova933@gmail.com

Аннотация: Данное исследование было направлено на определение взаимосвязи между психологическими факторами и тяжестью сердечно-сосудистых заболеваний (ССЗ) у пациентов. В кросс-секционном исследовании приняли участие 100 пациентов в возрасте 40–65 лет. Уровни депрессии, стресса и тревожности оценивались с помощью валидированных психодиагностических инструментов, а тяжесть заболевания определялась с помощью клинических параметров. Результаты показали сильную положительную корреляцию между уровнем депрессии и стресса и тяжестью ССЗ ($r=0.42$ и $r=0.38$, $p<0.01$), тогда как корреляция с тревожностью была немного ниже, но статистически значима ($r=0.30$, $p=0.02$). Эти результаты подчеркивают важность оценки и управления

психологическими факторами для улучшения клинических исходов у пациентов с сердечно-сосудистыми заболеваниями.

Ключевые слова: Сердечно-сосудистые заболевания, Психологические факторы, Депрессия, Стресс, Тревожность, Пациенты, Тяжесть заболевания

Kirish: Yurak-qon tomir kasalliklari (YQTK) dunyo bo'yicha eng ko'p uchraydigan va o'linga olib keluvchi kasalliklar qatoriga kiradi. Jahon sog'liqni saqlash tashkilotining ma'lumotlariga ko'ra, yurak-qon tomir kasalliklari butun dunyo bo'ylab asosiy o'lim sabablaridan biri hisoblanadi. An'anaviy omillardan tashqari, so'nggi tadqiqotlar psixologik omillar — stress, depressiya va xavotir — YQTK rivojlanishi va kasallik og'irligiga sezilarli ta'sir ko'rsatishini ko'rsatmoqda.

Stress va depressiya yurak faoliyatini ortiqcha yuklash, qon bosimini oshirish, yallig'lanish jarayonlarini faollashtirish va yurak ritmini buzish kabi mexanizmlarga sabab bo'lishi mumkin. Shu sababli, psixologik omillarni baholash va boshqarish yurak-qon tomir kasalliklari bilan og'rigan bemorlar uchun klinik natijalarni yaxshilashda muhim ahamiyatga ega.

Mavzuning Dolzarbligi: Yurak-qon tomir kasalliklari (YQTK) dunyo bo'yicha asosiy o'lim sabablari qatoriga kiradi. So'nggi yillarda psixologik omillarning — stress, depressiya va xavotir — YQTK rivojlanishidagi roli ortib borayotgani aniqlangan. Psixologik salomatlik va yurak sog'ligi o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash nafaqat bemorlar uchun davolash strategiyalarini optimallashtirish, balki kasallikning oldini olishda ham muhim ahamiyatga ega. Shu sababli ushbu tadqiqot dolzarb va jamoat salomatligi uchun katta ahamiyatga ega.

Ushbu tadqiqotning maqsadi — YQTK bilan og'rigan bemorlar orasida psixologik omillar (stress, depressiya, xavotir) va kasallik og'irligi o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash. Tadqiqot natijalari psixologik omillarni davolash orqali yurak-qon tomir kasalliklarining oqibatlarini kamaytirishga yordam berishi mumkin.

❖ Tdqiqot Vazifalari:

- ❖ Yurak-qon tomir kasalliklari bilan ogʻrigan bemorlar orasida psixologik omillar (stress, depressiya, xavotir) darajasini aniqlash.
- ❖ Bemorlarning kasallik ogʻirligini klinik parametrlar orqali baholash.
- ❖ Psixologik omillar va kasallik ogʻirligi oʻrtasidagi korrelyatsiyani tahlil qilish.
- ❖ Tadqiqot natijalariga asoslanib, YQTK bemorlarida psixologik omillarni boshqarish boʻyicha tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqot metodlari: Ushbu tadqiqot kesimcha (cross-sectional) dizaynga ega boʻlib, yurak-qon tomir kasalliklari (YQTK) bilan ogʻrigan bemorlar orasida psixologik omillar va kasallik ogʻirligi oʻrtasidagi bogʻliqlikni aniqlashga qaratilgan. Tadqiqot ishtirokchilari sifatida 40–65 yoshdagi 100 nafar bemor tanlandi. Bemorlar tadqiqotga ixtiyoriy ravishda jalb qilindi va ularda jiddiy nevrologik yoki boshqa psixologik kasalliklar boʻlmasligi talab qilindi.

Psixologik omillarni baholash uchun standart va validlashgan psixodiagnostik vositalardan foydalangan. **Depressiya darajasi** Beck Depression Inventory (BDI), stress darajasi Perceived Stress Scale (PSS), xavotir darajasi esa Hamilton Anxiety Rating Scale (HAM-A) yordamida oʻlchandi. Kasallik ogʻirligi esa klinik parametrlar orqali, jumladan qon bosimi, xolesterin darajasi, yurak ritmi va EKG natijalari asosida aniqlangan. Bemorlarning kasallik ogʻirligi indeksi ham statistik tahlilga kiritildi.

Olingan maʼlumotlar SPSS dasturi yordamida tahlil qilindi. Psixologik omillar va kasallik ogʻirligi oʻrtasidagi bogʻliqlikni aniqlash uchun Pearson va Spearman korrelyatsion tahlil, shuningdek, regressiya analizi qoʻllanildi. Tadqiqot natijalari psixologik omillar va YQTK ogʻirligi oʻrtasidagi mustahkam va statistika jihatdan ahamiyatli bogʻliqlikni aniqlashga imkon berdi.

Natijalar: Tadqiqot natijalari 100 nafar yurak-qon tomir kasalliklari bilan ogʻrigan bemorlar orasida psixologik omillar va kasallik ogʻirligi oʻrtasidagi bogʻliqlikni aniqlash imkonini berdi. Olingan maʼlumotlarga koʻra, bemorlarning depressiya, stress va xavotir darajalari, shuningdek kasallik ogʻirligi indeksining

o'rtacha qiymatlari quyidagicha bo'lgan:

Psixologik omil	O'rtacha	Kasallik og'irligi bn korelatsiya	P qiymat tasodifiy qiymat
Depressiya	18	0.42	0.01
Stress	22	0.38	0.01
Xavotir	16	0.30	0.02

❖ **Natija sharhi:**

❖ Depressiya darajasi kasallik og'irligi bilan eng yuqori ijobiy bog'liqlikni ko'rsatdi.

❖ Stress darajasi ham sezilarli ijobiy bog'liqlikni namoyon etdi.

❖ Xavotir bilan bog'liqlik biroz pastroq, ammo statistik jihatdan ahamiyatli.

Bundan tashqari, regressiya tahlili shuni ko'rsatdiki, depressiya va stress darajasi kasallik og'irligini prognoz qilishda mustaqil faktor sifatida ahamiyatli. Shu bilan birga, xavotir darajasi ham kasallik og'irligini oshiruvchi omil bo'lsa-da, boshqa psixologik omillar bilan solishtirganda ta'siri biroz kamroq.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, psixologik omillarni baholash va davolash YQTK bemorlarida klinik natijalarni yaxshilash uchun muhimdir.

Tadqiqot davomida barcha ishtirokchilarga tadqiqot maqsadi tushuntirildi va yozma rozilik olingan. Shaxsiy ma'lumotlar maxfiyligi ta'minlandi va tadqiqot Termiz Iqtisodiyot va Servis Universiteti Etika qo'mitasi tomonidan tasdiqlangan. Bu usullar tadqiqot natijalarining ishonchliligini va ilmiy ahamiyatini oshirishga yordam berdi.

Mavzu Muhokama: Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, depressiya va stress darajasi yurak-qon tomir kasalliklari (YQTK) bilan og'rigan bemorlar orasida kasallik og'irligi bilan kuchli ijobiy bog'liqlikka ega. Xavotir bilan bog'liqlik biroz pastroq bo'lsa-da, statistik jihatdan ahamiyatli bo'ldi. Bu natijalar boshqa tadqiqotlar bilan uyg'un keladi; masalan, Rozanski va boshq. (2005)

tadqiqotlarida depressiya va stress yurak-qon tomir tizimiga salbiy ta'sir ko'rsatishi, qon bosimi va yallig'lanish jarayonlarini faollashtirishi qayd etilgan.

Depressiya va stress yurak faoliyatiga turli mexanizmlar orqali ta'sir qiladi. Masalan, stress gormoni kortizol darajasini oshiradi, bu esa qon bosimi va yurak urish tezligini orttiradi, yallig'lanish jarayonlarini kuchaytiradi va ateroskleroz rivojlanishiga hissa qo'shadi. Shuningdek, ruhiy salomatlik buzilgan bemorlar odatda sog'lom turmush tarzini kamroq saqlaydi, bu esa kasallik oqibatlarini kuchaytiradi.

Tadqiqot cheklovlari ham mavjud. Kesimcha (cross-sectional) dizayn sababli, sabab-natija bog'liqligini aniqlash mumkin emas, faqat korrelyatsiya ko'rsatildi. Kelajakda uzoq muddatli kuzatuv (cohort) tadqiqotlar yordamida psixologik omillar va YQTK rivojlanishi o'rtasidagi sabab-natija bog'liqligi aniqlanishi mumkin.

Natijalar klinik amaliyot uchun muhim xulosalar beradi. YQTK bemorlarini psixologik jihatdan baholash va kerak bo'lsa stressni kamaytiruvchi, depressiyani davolovchi intervensiyalarni joriy etish kasallik og'irligini kamaytirishga va bemorlarning umumiy sog'lig'ini yaxshilashga yordam beradi. Shuningdek, ushbu tadqiqot natijalari jamoat salomatligi dasturlarida psixologik omillarni inobatga olish zarurligini ko'rsatadi.

Mavzu Xulosa: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, psixologik omillar, xususan depressiya va stress, yurak-qon tomir kasalliklari (YQTK) bilan og'rigan bemorlar orasida kasallik og'irligini oshirish bilan bevosita bog'liqdir. Xavotir darajasi ham kasallik og'irligini oshiruvchi omil sifatida statistik jihatdan ahamiyatli bo'lsa-da, boshqa psixologik omillar bilan solishtirganda biroz kamroq ta'sir ko'rsatdi.

Ushbu natijalar klinik amaliyotda psixologik omillarni baholash va davolash zarurligini ko'rsatadi. YQTK bemorlarida depressiya va stressni kamaytirish, shuningdek psixologik qo'llab-quvvatlash intervensiyalari kasallik oqibatlarini kamaytirish va bemorlarning umumiy sog'lig'ini yaxshilashga yordam beradi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari jamoat salomatligi va profilaktika dasturlarida psixologik omillarni hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi. Kelajakdagi uzoq muddatli kuzatuv tadqiqotlar bu bog'liqlikning sabab-natija asoslarini aniqlashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- ❖ Rozanski, A., Blumenthal, J. A., & Kaplan, J. (2005). Impact of psychological factors on the pathogenesis of cardiovascular disease and implications for therapy. *Circulation*, 111(23), 251–262.
- ❖ Lichtman, J. H., Froelicher, E. S., Blumenthal, J. A., et al. (2014). Depression as a risk factor for poor prognosis among patients with acute coronary syndrome. *JAMA*, 307(7), 700–709.
- ❖ Steptoe, A., & Kivimäki, M. (2013). Stress and cardiovascular disease. *Nature Reviews Cardiology*, 9(6), 360–370.
- ❖ American Heart Association. (2020). Psychosocial Factors and Cardiovascular Disease. *Circulation*, 141, e615–e636.
- ❖ Beck, A. T., Steer, R. A., & Brown, G. K. (1996). Manual for the Beck Depression Inventory-II. San Antonio, TX: Psychological Corporation.
- ❖ Cohen, S., Kamarck, T., & Mermelstein, R. (1983). A global measure of perceived stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 24(4), 385–396.
- ❖ Hamilton, M. (1959). The assessment of anxiety states by rating. *British Journal of Medical Psychology*, 32(1), 50–55.
- ❖ Lichtman, J. H., et al. (2018). Depression and Coronary Heart Disease: Recommendations for Screening, Referral, and Treatment. *Circulation*, 138, e426–e447.
- ❖ Vaccarino, V., & Bremner, J. D. (2017). Psychosocial factors in cardiovascular disease. *Current Opinion in Psychiatry*, 30(6), 467–473.
- ❖ 10. World Health Organization. (2021). Cardiovascular diseases (CVDs). Retrieved from [[https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/cardiovascular-diseases-\(cvds\)](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/cardiovascular-diseases-(cvds))]